

Poging van mannetje Noordse winterjuffer tot paren met een kever

Op 26 mei 1998 trof ik in de Weerribben een mannetje Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca* aan, die uiterst bijzonder paringsgedrag vertoonde. Op de eerste dia is te zien dat het mannetje een bruinige kever (vermoedelijk een kniptor) beetgrijpt met de poten. Op de tweede dia is te zien dat het mannetje zijn achterlijf kromt om te proberen de kever met zijn achterlijfstangen vast te grijpen. De foto's zijn wat wazig omdat ze per ongeluk over elkaar heen op één dia terecht zijn gekomen. Dit was de dia die aan het einde van de libellenstudiedag in Utrecht in 2000 even vertoond werd. Marcel Wasscher heeft geprobeerd ze op deze manier toonbaar te maken.

De kever is globaal zo'n 14 mm groot en de verhouding borststuk: achterlijf is ongeveer 1:2,4 en lengte:breedte verhouding 1: 3,5

Philip Corbet liet ons weten: "How extraordinary. So much for species-specific recognition cues! I have never encountered a similar report anywhere. I wonder what it was about the beetle that triggered this maladaptive behaviour by *Sympecma*?"

Hans Huijbregts heeft samen met Oscar Vorst geprobeerd de kniptor op naam te brengen. Zij schreven ons: "Dat het een kniptor is lijkt ons wel redelijk zeker. De soort is op basis van de gescande dia echter niet echt goed vast te stellen. Gezien de vindplaats zou het misschien de zeldzame *Actenicerus sjaelandicus* kunnen zijn. Maar de foto maakt geen eenduidige determinatie mogelijk."

Albert Dees
ajdees@hotmail.com

De twee gereconstrueerde foto's van de paringspoging van het van mannetje Noordse winterjuffer met de kever

Late waarnemingen in 2001

Naar aanleiding van een oproep van Remco Hofland, via de LN-mail nieuwsbrief, is dit jaar een flinke hoeveelheid waarnemingen ingezonden uit de periode oktober-november. Onder deze waarnemingen bevonden zich enkele opvallend late en zelfs drie records. Een overzicht van de gemelde soorten staat in onderstaande tabel. Deze is gebaseerd op waarnemingen van E. Peter de Boer, Eus van der Burg, Pepijn Calle, Jaco Diemeer, Antoine van der Heijden, Remco Hofland, Marcel Hospers, Teus Luijendijk, Saskia Roselaar, Evert Ruiter en ondergetekende.

Tabel: De linkerkolom bevat een lijst met alle soorten die in deze periode nog zijn gemeld. Daarnaast staat per provincie weergegeven wanneer de laatste melding was. De laatste waarneming van het hele land staat aangegeven met een lichtgrijze arcering. In de meest rechtse kolom staat de laatste waarneming weergegeven zoals deze bij mij bekend was uit eigen archief en uit de Libellenveldgids (Bos & Wasscher, 1997). De donkergrijze arcering in deze kolom geeft aan, dat deze datumgrens dit jaar is gesneuveld.

Mocht iemand nog aanvullingen hebben dan zijn deze uiteraard altijd welkom! Deze aanvullingen kunnen bestaan uit verscherpingen van data uit het schema, maar ook uit meldingen uit andere provincies of meldingen van andere soorten.

In voorgaande jaren zijn bijvoorbeeld ook de bosbeekjuffer (CALOVIRG), weidebeekjuffer (CALOSPLE), lantaarntje (ISCHELEG), grote keizerlibel (ANAXIMPE) en Kempense heibelibel (SYMPDEPR) nog in oktober waargenomen en de bruine winterjuffer (SYMPFUSC) zelfs nog in november. Heeft niemand deze soorten dit jaar zo laat gezien?

Tim Faasen
tim.faasen@ecopartners.nl

soort	NB	FR	OV	UT	GL	NH	ZL	LI	ZH	datumgrens
Houtpantserjuffer (LESTVIRI)	5-11			14-10		4-11			4-11	18-11
Gewone panterjuffer (LESTSPON)	6-10									28-10
Zwervende pantserjuffer (LESTBARB)		14-10	13-10							19-10
Tengere pantserjuffer (LESTVIRE)	6-10	2-11	13-10							11-11
Noordse winterjuffer (SYMPPAED)		2-11	3-11							7-11
Watersnuffel (ENALCYAT)	5-11									3-11
Tengere grasjuffer (ISCHPUMI)		12-10								17-9
Kleine roodoogjuffer (ERYTVIRI)			13-10							28-10
Paardenbijter (AESHMIXT)	14-10	5-11	3-11	14-10						6-11
Venglazenmaker (AESHJUNC)				14-10						22-10
Blauwe glazenmaker (AESHCYAN)				14-10				27-10		1-12
Bruine glazenmaker (AESHGRAN)				14-10						29-10
Vierlek (LIBEQUAD)	5-10									30-9
Zwarte heidelibel (SYMPDANA)	5-11	2-11	13-10	14-10	1-11					14-11
Bloedrode heidelibel (SYMPSPANG)					1-11					3-11
Steenrode heidelibel (SYMPVULG)	6-10	5-11	3-11				5-10			9-11
Bruinrode heidelibel (SYMPSTRI)	5-11	5-11		14-10	1-11	4-11	3-11	27-10		29-11
Bandheidelibel (SYMPPEDE)	13-10									13-10

Tabel: late waarnemingen in Nederland, najaar 2001. Boven de kolommen: afkorting provincienaam (zie verder tekst)

Over de naam Glazenmaker

In de Middeleeuwen vervoerden glazenmakers (glaszetters) glazen ruiten op een houten rek op hun rug, daar de combinatie van de toenmalige wegen en karren er weinig van over gelaten zou hebben. Die vaak grote glasplaten staken aan weerszijden van het lichaam uit en zagen er voor de toeschouwer uit als doorzichtige vleugels. Dit zou een reden geweest zijn voor het volk om echte libellen "glazenmakers" te noemen.

Dit verhaal heb ik ooit ergens gelezen of gehoord, maar ik weet niet meer waar. Ik heb me suf gezocht in alle boeken en artikelen die voor zoiets in aanmerking komen maar heb helaas niets kunnen vinden. Het zou heel goed kunnen dat deze theorie over de naam glazenmaker mij verteld is toen ik net bij de NJN kwam en me ging interesseren voor libellen. Als iemand weet waar dit verhaal vandaan komt, zou ik dat graag horen!

*Antoine van der Heijden
dragonflies@europe.com
<http://fly.to/dragonflies>*

De libellen van de Alde Feanen

In opdracht van It Fryske Gea, werd afgelopen seizoen (2001) door de auteur een aantal natuurterreinen van It Fryske Gea op libellen geïnventariseerd. Omdat de libellenfauna van de Alde Feanen nog vrij onbekend was, werd dit gebied in 2001 relatief vaker bezocht. Hiervan bestond alleen een lijstje met 19 soorten, voornamelijk waarnemingen uit 1995. In 2001 zijn daar vijf soorten aan toegevoegd, zodat het aantal soorten van de Alde Feanen 24 bedraagt.

De Alde Feanen is een uitgestrekt laagveengebied in het midden van Fryslân. Grofweg ligt het tussen Leeuwarden en Drachten. In het centrum ervan ligt het plaatsje Earnewâld en vlak daarbij het Prinsehôf. Het deel van het natuurgebied dat bij It Fryske Gea in eigendom en beheer is, is 2.187 ha groot. Het bestaat uit een combinatie van grote plassen, petgaten, rietvelden, veenmosrietland, elzenbroekbos, trilveen, schraalland, dotterbloemhooiland, blauwgrasland en

weidevogelgrasland. De Alde Feanen is Nationaal Park in oprichting en is als 'wetland' ook van internationale betekenis. Er komen een groot aantal zeldzame planten en vogels voor.

De meeste libellensoorten die gevonden zijn, horen bij de gewonere libellen in Nederland (zie tabel I). Een aantal is typisch voor laagveengebieden. Er ontbreken een aantal zeldzame indicatorsoorten van gezonde laagveenmoerassen zoals de Gevlekte witsnuitlibel (LEUCPECT) en Bruine korenbout (LIBEFULV).

Bijzonder was het massaal voorkomen van de Smaragdlibel (CORDAENE) in het vroege voorjaar. Zij vloog in de meer beboste delen. Ook de Glassnijder (BRACPRAT) werd in deze periode in behoorlijke aantallen waargenomen. Voor deze twee soorten vormen de Alde Feanen een belangrijk noordelijk bolwerk. Van de zeldzamere glazenmakers werden de Groene (AESHVIRI) en de Vroege Glazenmaker (AESHISOS) in de Alde Feanen aangetroffen, maar in beduidend lagere aantallen dan de eerste twee soorten. Op dit moment zijn in de Alde Feanen weinig wateren met Krabbescheer. De Groene glazenmaker (AESHVIRI) werd alleen voortplantend waargenomen in de enige sloot in het gebied waarin Krabbescheer groeit. Ook de Vroege glazenmaker (AESHISOS) werd bij deze sloot enige malen gezien. Deze krabbescheersloot is daarom zeer belangrijk. Deze sloot is ook de enige plaats in het gebied waar de Kleine roodoogjuffer (ERYTVIRI) werd gezien. De Metaalglanslibel (SOMAMETA) komt door het hele gebied voor maar altijd maar met één of enkele individuen. In 2001 werd een kleine populatie van de Noordse witsnuitlibel (LEUCRUBI) ontdekt. Het ging hier om een tiental exemplaren rond een trilveentje omringd door elzenbroekbos. Wat verder opviel was het massale voorkomen van de Variabele waterjuffer (COENPULC). Begin mei werden duizenden exemplaren tegelijk gezien. De Zwarte (SYMPDANA) en de Bloedrode heidelibel (SYMPSPANG) kwamen zeer lokaal voor in 2001. Of deze soorten zich hier voortplanten is onduidelijk. Van de Bruinrode heidelibel (SYMPSTRI) zijn alleen oude (1995) vondsten bekend. In 2001 werd ze niet waargenomen. Hetzelfde geldt voor de Geelvlekheidelibel (SYMPFLAV) die overal in Fryslân afwezig leek te zijn in 2001. Tenslotte was het vrijwel ontbreken van een algemene soort als de Watersnuffel (ENALCYAT) opvallend. Kan het zijn dat deze soort zich niet thuis voelt in de laagveengebieden? Ze was in het zuidoosten van